
LESBRIEF

Willemsoord Wezenoord

Inleiding

Beluister het verhaal van Piet. Voer daarna een gesprek met de leerlingen aan de hand van de volgende informatie:

Het is 1818. Nederland verkeert in grote armoede. Napoleon heeft ons land als 'Koninkrijk Der Armen' achtergelaten. Generaal Johannes van Den Bosch komt als redder in nood. Hij bedenkt een plan om de armoede in ons land te bestrijden. Hij richt de Maatschappij van Weldadigheid op.

In 1818 wordt de Proefkolonie Frederiksoord in gebruik genomen. Dit is een zogenaamde 'vrije kolonie'. Er zijn 52 kleine boerderijtjes gebouwd met een stuk grond eromheen. Arme mensen uit de steden worden per schip naar Blokzijl gevaren. Vanaf daar gaan ze per beurtschip verder naar Steenwijk. Daar worden ze verder vervoerd op karren. Aangekomen in Frederiksoord staat hun wel een verassing te wachten. Ze moeten hier 16 jaar lang blijven werken. Het huis, de grond en alle spullen die in het huis zijn, denk aan potten, pannen, bestek, lakens, dekens, gereedschap enzovoort, moeten afbetaald worden. Als ze hard werkten, konden ze dat in 16 jaar aflossen. Is dat vrijheid? De kinderen moeten verplicht naar school. Dat is uitzonderlijk in deze tijd. En niet iedereen vindt dat leuk... Ook moeten ze werken op het land en in de spinnerij.

Het idee van generaal Van Den Bosch was dat arme mensen, ook wel paupers genoemd, door hard werken uit de armoede konden komen. Dat was een hele mooie gedachte, maar die werkte niet voor iedereen... Mensen die niet wilden werken, voor onrust zorgden, illegaal drank stookten, konden naar de later gebouwde 'niet vrije koloniën' gestuurd worden. Eén van de 'niet vrije koloniën' was bijvoorbeeld Veenhuizen. Dat was meer een gevangenis... Ook in België waren 'vrije' en 'onvrije' koloniën. Toch was dit een heel bijzonder sociaal experiment. Een voorloper van onze huidige verzorgingsstaat. Er werd voor zieken gezorgd, er werd voor werk gezorgd en huisvesting, er was voor iedereen voedsel. Dit alles was heel uniek in deze tijd. Dat was het mooie aan dit project.

Het idee was goed. Het werkte alleen niet helemaal zoals Johannes had gewild... En wat kon je doen als je daar echt weg wilde? Maar ook niet naar Veenhuizen wilde? Er was een kleine kans om aan de kolonie te ontsnappen. Dat waren de zogenaamde huttenkampen, zoals het dorpje Marijenkampen vlakbij Willemsoord en Witte Paarden en Steenwijkerland. Marijenkampen staat ook bekend als de 'desperado kolonie'. Als een pauper niet in de kolonie wilde blijven, dan kon hij vluchten. Hij moest dan wel binnen 24 uur een hut gebouwd hebben met een rokende schoorsteen. Lukte hem dat? Dan was hij vrij. Zo niet, dan werd hij opgepakt en naar Veenhuizen gebracht. Dan was het gedaan met je vrijheid.

Hoe kijken de leerlingen hier tegenaan? Is dit vrijheid of niet? Waarom wel of niet? Wat is erger: leven in grote armoede zonder iets te eten, dat je een zwerver bent of werken voor je geld en dat je altijd te eten hebt? Praat hierover met elkaar.

Kijkvraag

Wat zie je allemaal op de illustratie? Wat valt je op aan de kleding van de mensen op de kar? En wat valt je op aan de kleding van de mensen die voor het huisje staan? Waarom zouden de mensen voor het huisje dezelfde kleding dragen? Was dat vrijwillig of niet? Wie herkent zo'n huisje?

Het verhaal van Piet

In het jaar 1820 werd Willemsoord in gebruik genomen. Dat is het verhaal van Piet. Er zijn op de dag dat Piet aankwam echt maar liefst 59 weeskinderen uit Dordrecht naar Willemsoord gebracht. En maar een paar huisverzorgers die deze kinderen moesten begeleiden. Kun je je voorstellen wat een puinhoop dat was? Al die weeskinderen zonder begeleider? De één is brutaal en de ander ziet een toekomst voor zich.

Stel de leerlingen de volgende vragen:

- Hoe ziet Piet de toekomst voor zich?
- Voelt Arend zich vrij?
- Waarom wel of waarom niet?
- Wat zou er met Arend kunnen gebeuren als hij zich zo blijft gedragen?
- Wat voor opties heeft Arend?
- Voor welke optie zou Piet kiezen?

- Verplicht naar school gaan, dat moeten jullie ook. Toen was dat heel vreemd, nu heel gewoon. Hoe zou Piet het vinden om te leren lezen en schrijven?
- Kunnen jullie je voorstellen hoe het vroeger was? De armoede, de vochtige kelders waar hele gezinnen in leefden? De honger? Wonen in een weeshuis?

Voorlezen

Lees het boek 'Vrij in de kolonie' voor. Elke dag een kort hoofdstuk. Zo leer je meer over het dagelijkse leven in Willemsoord anno 1820. Geschreven door Daniëlle Schothorst. De andere kant van het boek is geschreven door Will Schackmann en de illustraties zijn van Rob Hobstaken.

Scholen hebben een exemplaar van dit boek ontvangen. Mocht je het boek niet hebben, dan is het verkrijgbaar bij de Bibliotheek.

Ga naar <https://www.bibliotheekkopvanoverijssel.nl/> en klik op 'Zoek in collectie'. Zoek op titel en klik op 'reserveer'. Log in met je (school)pas en laat het boek reserveren op de door jou gekozen vestiging. Voor vragen kun je contact opnemen met Hanneke Kanis via h.kanis@bibliotheekkopvanoverijssel.nl

Museum de Proefkolonie

In het museum in Frederiksoord kom je alles te weten over de Maatschappij van Weldadigheid. Op deze historische plek treed je in de voetsporen van de eerste paupers. Je ervaart hun verhaal via een multimediale tijdreis. Een leuk uitje! Wie van de leerlingen is er weleens geweest en kan daar meer over vertellen? Wie weet dat Frederiksoord, Wilhelminaoord en Veenhuizen een heel uniek stukje Nederland zijn? Ze staan namelijk op de Werelderfgoedlijst van Unesco. In België valt de plaats Wortel, ook een voormalige weldadigheidskolonie, onder Unesco.

Neem ook eens een kijkje op [de website van Museum de Proefkolonie](#)

Zoekopdracht

Ongeveer 1 miljoen Belgen en Nederlanders stammen af van mensen die in de koloniën van Weldadigheid hebben gewoond. 1 Miljoen, dat is echt heel veel! Misschien heeft één van je voorouders daar wel gezeten! Dat zou namelijk heel goed mogelijk kunnen zijn. Laat elke leerling in de archieven duiken en ontdek wie er voorouders heeft die in de 'vrije' of 'onvrije' koloniën heeft gewoond. Wie weet heeft jouw voorouder wel in de gevangenis gezeten. Ben je nieuwsgierig? Zoek het op!

Gebruik de volgende link: <https://allekolonisten.nl/>

Mocht deze link het niet doen, kijk dan op www.alledrenten.nl. Je kunt dan in de linker kolom op 'Maatschappij van Weldadigheid' klikken.

Heel veel succes met zoeken!

Schrijfpdracht

Schrijf een dagboekfragment over je leven als pauper. Je hebt amper kleren, kapotte schoenen en niets of nauwelijks iets te eten. Je woont in een vochtige kelder in een stad of je bent een zwerver op het platteland. Wat voel je, wat doe je? Jat je een appel? Doe je een klusje in de haven? Probeer je wat geld te verdienen? Hoe ziet jouw dag eruit?

Laat de leerlingen hun stukje voorlezen.